

Maantiede ”valtion tieteenä”: pikapiirtoja historiasta ja nykypäivästä

Suomessa maantieteellä on usein sanottu olevan erityinen kansallinen tehtävä. Tämä sanonta viittaa epäsuorasti maantieteen tehtävään jonkinlaisena valtion tieteenä. Tässä kirjoituksessa esitän joitakin esimerkkejä suomalaisen yliopistomaantieteen ja Suomen valtion välisestä vuorovaikutuksesta. Kun käsittelen maantiedettä valtion tieteenä, viitataan: (1) maantieteilijöiden tuottaman tiedon rooliin valtion alueellisessa rakentumisessa, muutoksessa ja hallinnossa; (2) maantietelijöiden siteisiin valtionhallintoon ja heidän toimintaansa valtiollisissa elimissä asiantuntijapoliitikkoina tai vaaleilla valituina poliittisina toimijoina; (3) yliopistotason koulutuksen saaneiden maantieteilijöiden toimintaan julkishallinnossa; ja (4) maantieteen valtiolliseen kouluopetukseen.

Maantieteen ja valtion kiinnittyminen toisiinsa ei ole ainoastaan suomalainen ilmiö, eikä tieteen ja valtion vuorovaikutus tietenkään leimaa ainoastaan maantiedettä. Erityisenä alueellisen tiedon tuotannon muotona maantiede on kuitenkin ollut selkeästi osa valtiokoneistoa Suomen historian eri vaiheissa. Näin se on toiminut osana yleisempää valtion alueiden ja väestön hallintajärjestelmien kehitystä eli moderneihin valtioihin liittyvää ”hallintavaltaiutumista” (ks. Moision & Luukkosen 2015). Valtiopolitiikassa kulloisenakin aikana määritetyt politiikkaongelmat ovat suoraan vaikuttaneet maantieteen tutkimuskohteisiin. Samaan aikaan maantieteen harjoittamisella on todistettavasti ollut vaikutusta myös siihen, millaisia alueellisia muotoja Suomen valtio on kuluneiden vuosikymmenten saatossa saanut. Näin suomalaisella yliopistomaantieteellä on ollut roolinsa eritoten valtion aluekehittämisjärjestelmän rakentumisessa ja toiminnassa.

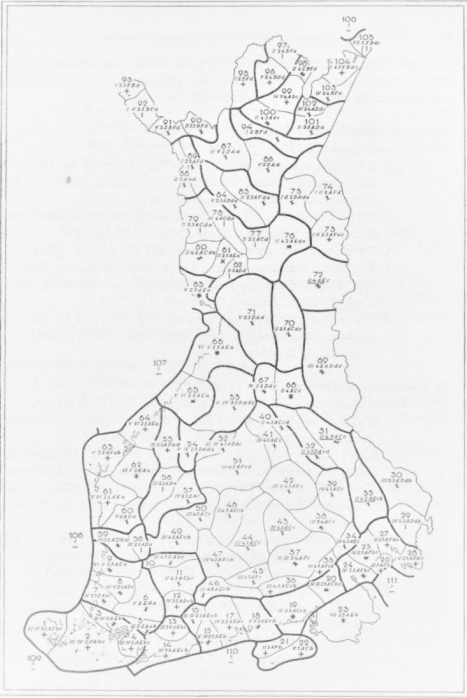
Maantiede areaalisisessa valtiossa

Jo maantieteellisten seurojen synty 1800-luvun Euroopassa oli tiukasti sidottu valtioiden muodostu-

miseen ja kansallisten hankkeiden vahvistamiseen. Maantieteelliset seurat laativat kokonaiskuvauksia kansallisvaltioiksi miellettyjen valtioiden luonnon ja kulttuurin ominaispiirteistä. Tämä ulottuvuus oli mielenkiintoisesti nähtävillä Suomen Maantieteellisen Seuran (SMS:n) laatimissa varhaisissa *Suomen Kartastoissa* jo ennen itsenäisen valtion aikaa. Vuonna 1899 julkaistusta kartaston ensimmäisestä laitoksesta lähtien Suomen luonnosta ja kulttuurista muodostettiin yksi poliittis-ekonominen kokonaisuus varantoineen, taloudellisine potentiaaleineen ja väestöllisine erityispiirteineen.

Maantieteeksi kutsutun oppiaineen institutionaalisoituminen yliopistoihin tapahtui sekin valtiokehityksessä. Suomessa tämä tapahtui tosin jo Venäjän vallan kaudella, kun vuonna 1901 Keisarilliseen Aleksanterin Yliopistoon perustettiin ylimääräinen maantieteen professorin virka. Kansallisvaltio oli kyseenalaistamaton alueellinen kokonaisuus, joka ohjasi voimakkaasti Helsingin yliopiston ja myöhemmin 1920-luvulla Turun yliopiston yliopistomaantietelijöiden tapoja kerätä ja esittää maantieteellistä tietoa. Maantieteen tutkijat keräsivät, luokittelivat ja esittivät valtioalueelta kerättyä aineistoa. Tätä perua on maantiedettä pitkään leimannut kuvaileva sekä listauksiin ja luokitteluihin perustunut tutkimusote, joka ikään kuin huipentui traditionaalisessa aluemaantieteen tutkimuksessa. Sama luokitteluun liittyvä ja valtioalueiden erityispiirteisiin kytkeytynyt ote oli nähtävillä myös Johannes Gabriel Granön perin juurin kansallisesti virittyneessä (joskin universaaliin metodiin pyrkineessä) alueluokituksen tähdänneessä maisemamaantieteessä, jossa *alue*-käsitteestä pyrittiin tekemään maantieteen omaisuutta (kuva 1).

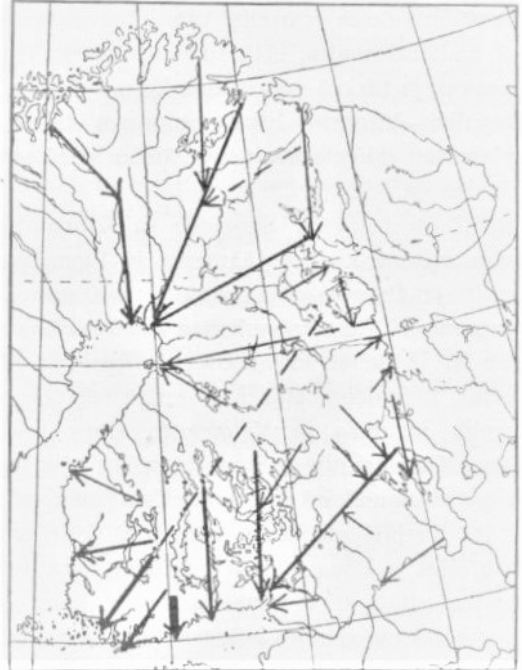
Varhaisen yliopistomaantieteen valtiollinen tehtävä ei rajoittunut valtioalueelta kerätyn datan keräämiseen, luokitteluun ja esittämiseen sekä tähän liittyneeseen, pääosin valtiorajojen sisällä tapahtuneeseen maantieteen ”retkeilytraditioon”.

Kuva 1. Suomen maantieteelliset alueet J. G. Granön (1932: 77) mukaan. Universaaleja alueluokittelun periaatteita etsineestä luonteestaan huolimatta Granön oppirakennelma sisälsi vahvan kansallisen orientaation. Granöläisiä menetelmiä käytettiin kansallisen maisemakuvan rakentamiseen paitsi Suomessa myös Virossa.

Tiedonkeruun, luokittelun ja kartografisen esittämisen lisäksi maantiede oli alusta asti kiinnittynyt myös koulujen opettajain kouluttamiseen ja näin valtioyhteydessä määritetyn hyödyllisen tiedon välittämiseen. Yksinkertaistetusti opettajia tarvittiin valtion alueellisten piirteiden siirtämiseen uusien sukupolvien tietoisuuteen. Valtiovalta oli 1920- ja 1930-luvuilla vielä sangen näkymätön varsinkin valtion laajoilla takamailla – eli valtio oli kehittymätön nimenomaan yli paikallisen verkoston merkityksessä – ja maantieteen opettajat kiinnittivät omalla toiminnallaan nuoria valtiolliseen rakenteeseen. Kyseinen ”maahan kiinnittyneen” kansalaisen luomispyrkimys luonnehti jo 1920-luvun rajaseutu- ja maanjakopolitiikkaa, mutta ilmeni myös 1920- ja 1930-lukujen koulutuspolitiikassa.

Suomen valtiolla ei ennen 1960-lukua ollut laajaa aluekehittämissjärjestelmää eli valtioalueen tilallisia suhteita sääntelevää ja lakiperustaista maankäyttö- ja aluekehittämisskokonaisuutta. Tästä huolimatta suomalaisella yliopistomaantieteellä oli poliittinen aluekehittämisestä jo areaalisen valtiovaiheen kaudella, eli Suomen itsenäistymisestä 1950-lu-

Kuva 2. Väinö Auerin (1941: 215) hahmotelma talouden suuntautumisesta ”tulevassa Suomessa”. Terran Itä-Karjalaa käsitelleessä teemanumerossa julkaistu kartta osoitti paitsi Suomen territoriaaliset pyrkimykset myös akateemisen maantieteen kyvyn oikeuttaa näitä pyrkimyksiä. Kartan esitystapa myös ennakoii eräissä määrin toisen maailmansodan jälkeistä alueiden väliisiin vuorovaikutussuhteisiin keskittynyttä tutkimussuuntausta.

vun alkuun (ks. Moisio 2012: 55–70). Tuolloin yliopistomaantiede osallistui valtiolliseen aluekehittämiseen pääosin luonnonmaantieteellisen tietoineksen kautta hahmottelemalla ja määrittelemällä valtion luonnon piirteitä, koordinoimalla erilaisia kartastohankkeita sekä kouluttamalla opettajia. Professori Väinö Auerin ja eräiden muiden maantieteilijöiden (sekä SMS:n piirissä toimineiden naapurialojen edustajien) toisen maailmansodan aikana Saksan mahdollisen sotavoiton varalta laatimat hahmotelmat Suomen valtioalueen uudesta muodosta voidaan ajatella eräänlaisena 1920- ja 1930-lukuja luonnehtineen valtion ja maantieteen yhteen kutoutumisen päätepisteenä (kuva 2).

Maantieteilijät ja Suomen valtion modernisointi

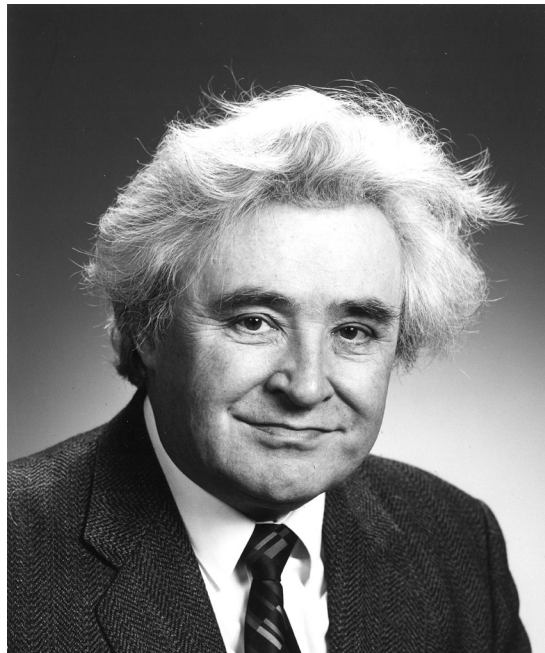
Toinen maailmansota oli murros, joka johti vähitellen valtiopolitiikan vallitsevan kysymyksenasettelun muutokseen. Haaveet valtiollisesta laajentumisesta hävisivät tyystin politiikan asialistalta. Samaan aikaan teollistaminen eteni ripeästi niin Ruot-

sisä kuin Neuvostoliitossakin. Turvallisuuspoliittinen tilanne oli sodan jälkeen pitkään epävakaa ja korosti valtioalueen strategista merkitystä. Poliittiseksi tavoitteeksi muotoutui sen osoittaminen, että Suomen valtioalue kuului kaikkien Suomen valtiotoverien piiriin. Alueuovutusten tuloksena jäljelle jääneen valtioalueen sisäinen järjestely talouskasvun aikaansaamiseksi sekä kansakunnan poliittisen eheyden teema nousivat merkittäviksi valtiopoliittisiksi kysymyksiksi. Kansalaisia ei enää aikaisempaan tapaan pyritty kiinnittämään ”maahan”, vaan osaksi valtiota sen modernissa yli-paikallisessa merkityksessä. Suomen valtiosta tuli luoda alueillaan näkyvä ja moderni toimija, joka kykeni edistämään talouskasvua ja irrottamaan kansalaisen tehokkaasti paikallisuuden ja ”metsäläisyyden” leimaamasta vanhan valtion ajasta.

Aluekehityksen teema alkoi 1960-luvun alussa toden teolla nostaa päätään ja vaikuttaa valtiolliseen aluesuunnittelutoimintaan. Tuo toiminta oli institutionalisoitunut Valtakunnansuunnittelutoimiston perustamisen muodossa jo vuonna 1954. Aluekehitysgandan poliittista merkitystä lisäsi 1960-luvun alussa Maalaisliiton ja sosiaalidemokraattien välille muotoutunut poliittinen liitto. Tuon liiton syntymisessä oli keskeistä, että Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP) hyväksyi alueelliset tulonsiirrot investointeina. Samaan aikaan Maalaisliitto liudensi ohjelmissaan kaupungin ja maaseudun vastakkainasettelua ja hyväksyi sosiaalisen tulontasoituksen investointina. Tämä eheytyksen politiikaksi kutsumani asetelma ja sen sivutuotteena syntynyt aluekehittämisjärjestelmä loi otollisen kontekstin ihmismaantieteellisen tutkimuksen kehittämiseksi ja sen yhteiskunnalliselle relevanssille (Moisio 2012). Nyt tarvittiin paitsi valtion näkökulmasta hyödyllistä aluetutkimusta myös etevien alueasiantuntijoiden kouluttamista valtion paisuvan hallintakoneiston tarpeisiin.

Sodanjälkeisessä poliittisessa murrosvaiheessa maantiede uusiutui monin osin samaan tapaan kuin angloamerikkalaisissakin yhteydessä (ks. Johnston 2009). Maantieteen alueellinen metodi päivittyi. Alueita alettiin käsitellä systeemeinä, joiden olemusta ajateltiin voitavan tarkastella kvantitatiivisin metodein. Alueet ymmärrettiin ikään kuin erilaisen voimien tuloksena syntyvinä pintoina, jotka koostuivat liikkeestä, verkostoista, solmupisteistä ja hierarkioista. Viimeistään 1960-luvulla maantieteen tutkijat työntyivät uusine käsitteineen sisään yhteiskunnan alueelliseen tutkimusohjelmaan, jota sosiologian ja valtio-opin tutkijat vielä 1950-luvulla dominoivat.

1960-luvulla saksalaista keskus- ja vaikutus- aluetutkimusta sekä monitieteistä aluekehityksen tutkimusta edustaneet maantieteen tutkijat – kuten

Kuva 3. Mauri Palomäki. (kuva: Vaasan yliopiston arkisto)

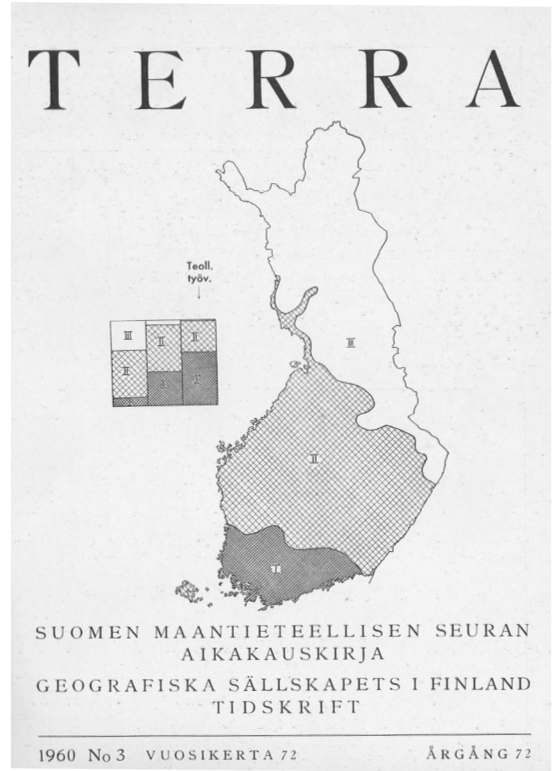

Kuva 4. Lauri Hautamäki. (kuva: Erkki Karén)

esimerkiksi Mauri Palomäki ja Lauri Hautamäki (kuvat 3 ja 4) – kiinnittyivät vähittäin muotoutuvaan valtion aluekehittämisjärjestelmään. Maantieteilijät vaikuttivat omalla panoksellaan myös aluepoliittisen lainsäädännön muotoutumiseen komiteatyössä. Lisäksi professori Ilmari Hustich toimi kauppa- ja teollisuusministerinä Martti Miettusen ensimmäisessä hallituksessa vuosina 1961–1962.

Myöhemmin 1960-luvulla keskus- ja vaikutus-alueutkimuksesta muodostui keskeinen seutu-suunnittelun ja valtakunnansuunnittelun apuväline (kuva 5). Aina 1990-luvun alkuun asti tärkeässä roolissa valtiollisessa aluekehittämisessä ollut keskusverkkoteoria on mielenkiintoinen esimerkki vallinneiden yhteiskuntapoliittisten suuntausten ja tieteellisten intressien ja ideoiden yhteensulautumisesta. Esimerkkinä tällaisesta sulautumisesta voidaan mainita Tampereen yliopiston aluetieteen 1970-luvun alun tutkimusohjelma, joka johdettiin valtioneuvoston kanslian aluepoliittisen tutkimuksen työryhmän määrittämistä aluepolitiikan yleisistä ja selkeästi myrdalilais-keynesiläisistä kehittämissuunnitelmista (ks. Siirilä 1975). Ei olekaan mikään ihme, että juuri Tampereen aluetieteessä alettiin 1970-luvulla hahmotella hyvinvoinnin alueellista tutkimustapaa. Yleisellä tasolla ihmismaantieteen kiinnittyminen valtion aluekehittämisjärjestelmän osaksi merkitsi myös sitä, että alalla kehitetyt "alueideat" alkoivat konkreettisesti vaikuttaa taloudellisten resurssien kanavoitumiseen alueellisesti eli julkisen ja epäsuorasti myös yksityisen rahan liikkeeseen. Tämän lisäksi maantietelijöiden alueajattelulla oli merkittävä vaikutus palveluiden sijoittamiseen valtioalueella.

Suomen valtion modernisointi ja siihen liittynyt hajautetun hyvinvointivaltion rakentaminen tarkoitti myös hierarkkisen aluesuunnittelujärjestelmän rakentamista. Siitä muotoutui Suomen valtion aluekehittämisjärjestelmän tärkeä tukipilari. Maantieteilijä Reino Ajo (1948) vaati jo pian sodan päättymisen jälkeen aluesuunnittelun uudistamista ja siirtymistä arkkitehtien muotokielen dominanssista tieteellisten metodien avulla tapahtuvaan aluesuunnitteluun. Maantieteilijät – jälleen kerran samaan tapaan kuin esimerkiksi Britanniassa, jossa maantiede oli jo aiemmin kiinnittynyt valtiollisiin *town and country planning* -käytäntöihin – pyrkivät saamaan maantieteen tutkimuksen ja koulutuksen valtion aluesuunnittelujärjestelmän keskiöön. Helsingin ja Oulun yliopistoon päätettiin perustaa suunnittelu- ja maantieteen suuntautumisvaihtoehdot. Tampereen yliopistoon talous- ja sosiaaliekologian nimellä perustettu oppiaine päätyi järjestyshakuista alueutkimusta edustaneiden maantietelijöiden käsiin ja alan nimi vaihdettiin aluetieteeksi. Myös muissa maantieteen yksiköissä alettiin myöhemmin opettaa aluesuunnitteluun liittyviä asioita. Tämän suunnitteluorientaation merkitys maantieteen valtio- ja hallintokytkenä kannalta oli täysin ratkaiseva: maantieteen tutkimuksen ja virkahenkilöiden koulutuksen avulla yliopistomaantiede osallistui keskeisesti hyvinvointivaltion rakentamiseen niin lääneissä, maakunnissa, kunnissa kuin valtion keskushallinnossakin. Monet hajautetun hyvinvointi-

Kuva 5. Ilmari Hustichin hahmotelma Suomen suur- ja vaikutusalueista päätyi aikoinaan Terran kanteen. Samassa Terran numerossa Hustich (1960: 133) muistutti, miten tärkeää vaikutusalueiden tarkka määrittely on "maamme tulevaisuuden hyväksi suoritettava[n] suunnittelutyö[n]" kannalta.

valtion kauden mielenkiintoiset politiikkatoimenpiteet perustuivat valtiokoneistossa työskentelevien maantietelijöiden ideointiin. Esimerkkinä voidaan mainita 1980-luvun työllistämisperustainen investointipolitiikka, jonka ideoinnissa maantieteilijöillä oli keskeinen rooli.

Maantietelijöiden työllistymisellä julkiseen hallintoon on ollut tavattoman myönteinen ja pitkäkestoinen vaikutus alan kehittymiseen ja maantieteellisten katsantojen yhteiskunnalliseen painoarvoon. Nykyäänkin on vaikea löytää sellaista julkisen hallinnon aluekehitysseminaaria tai tapahtumaa, jossa ei olisi yhtään maantietelijätaustaista asiantuntijaa joko puhujana taikka osallistujana!

Kohden kaupunkiseutujen Suomea: Maantieteilijät ja 1990-luvun valtiomuutos

Joensuun yliopistossa 1980-luvulla käynnistynyt suomalaisen ihmismaantieteen yhteiskuntatieteellistyminen liittyi sikäläisten nuorten tutkijoiden

Kuva 6. Perttu Vartiainen.

tietynlaiseen poliittiseen revanssihenkeen, työteliäisyyteen sekä ajatukseen kansainvälisen maantieteen keskustelun seuraamisen tärkeydestä ja keskusteluun osallistumisen merkittävydestä (vrt. Paasi 2017). Osa tästä huomattavasta energiasta purkautui keskus- ja vaikutusalue tutkimuksen kritiikkinä. Keskeiseksi kriitikoksi ryhtyi Perttu Vartiainen (kuva 6), jonka alueajattelu leimasi erittäin mielenkiintoisella tavalla sitä valtion alueellista muutosprosessia, joka käynnistyi toden teolla 1990-luvulla. Vartiainen (1991: 17) esitti 1990-luvun alussa, miten vielä vuonna 1988 keskusverkkomalli toimi valtakunnansuunnittelun perustana ja miten vain kaksi vuotta tämän jälkeen ”ministeriö [luopui] entisenkaltaisesta keskusluokitusohjeiden antamisesta” aiheuttaen kentällä ”lievä[n] hämmenny[ksen] siitä, mitä tehdä”. Kysymykseksi muodostui nyt se, tulisiko keskusverkkomallin tilalle kehittää uusi alueellinen jäsenyys. Selvältä näyttää, että keskusverkkoteorian siirtäminen manan majoille oli osa 1980-luvulla käynnistynyttä valtioreformia, jossa monet muutkin hajautetun hyvinvointivaltion käytännöt koettiin aikansa eläneiksi.

Vartiainen kritiikki liittyi 1990-luvun alun lamavuosien poliittiseen kontekstiin, jossa siirtymä luonnonresurssipohjaisesta taloudesta eritoten teknologisten innovaatioiden luonnehtimaan tietointensiiviseen kapitalismiin nousi näkyvästi esille paitsi julkisessa keskustelussa myös enenevässä

määrin valtiostrategioissa (Moisio 2018). Vartiainen kritiikkiin vaikutti myös valmistautuminen Suomen mahdolliseen jäsenyyteen Euroopan unionissa. EU-jäsenyyden myötä Suomen alueista tuli kilpailukykyyn liittyviä perusyksiköitä. Pyrkimys ”kansallisen” talouden perustan uudistamiseen yhdessä unionijäsenyyden kanssa merkitsi Suomen alueiden valtiosidoksen vähittäistä muutosta. Omaehtoista eli aluelähtöistä kilpailukykyä ja alueiden kansainvälistymisen pakkoa korostava ajattelu vahvistui merkittävästi (Moisio 2008). Näin syntyi tarve pohtia sitä, mikä oli se ”alue”, jota uudessa tilanteessa tuli kehittää.

Vartiainen keskusverkkoteorian kritiikki perustui aluksi maantieteen tieteenalan piirissä käytyyn teoreettiseen keskusteluun, jossa positivistista mallintamista ja geometristä tiläkäsitystä moitittiin voimakkaasti. Vartiainen suomi etenkin *verkon* käsitettä, jota hän piti keskusverkkoteoriaan nojauksessa jäsenyksissä suorastaan haitallisena. Se oli hänen mukaansa ”fyysis-geometrinen” ja ”sisällöllisesti tyhjä” (Vartiainen 1991: 17). Vartiainen esitti, että Suomen alueellista rakennetta tuli tarkastella uudella tavalla ja eritoten kaupunkijärjestelmän analyysistä käsin. Tällöin Vartiainen nosti esiin kaupunkiseudun käsitteen, jonka tarkoituksena oli ylittää perustavanlaatuisen jako maaseudun ja kaupungin välillä. Kaupunkiseutu ei tarkoittanut ainoastaan työssäkäyntialuetta, vaan määrittäytyi esimerkiksi paikallisten työmarkkinoiden elinkeinoperustan tai seudullisten yhteistyörakenteiden mukaan. Vartiainen tavoite oli päästä eroon keskusverkoajattelun mukaisesta yleisestä teoriasta ja tarkastella kaupunkiseutuja ensi sijassa niiden omista lähtökohdista käsin. Vartiainen muotoilemaa kaupunkiseutukäsitettä voi pitää lähtölaukauksena kansainvälisen kaupunkiregionalismia koskeneen kansainvälisen tieteellisen keskustelun rantautumisessa Suomen aluekehittämissjärjestelmän osatekiäksi.

Vuonna 1995 julkaistiin Vartiainen (1995) aluekäsitteen mukainen kuvausjärjestelmä, jolla Suomen kaupunkiseudut luokiteltiin niiden vahvuuden, kehittymisedellytysten ja kehityskuvan perusteella. Samalla kansallisen kaupunkiverkon käsitteellä Suomi pyrittiin liittämään paitsi Itämeren alueeseen myös EU:n kaupunkiverkkoon. Kaupunkiverkkotutkimuksen tilaaja oli ympäristöministeriö, joka oli Vartiainen (2006) mukaan luopunut keskustusten luokituksesta ja etsi uutta käsitteellistä jäsenyyttä tuleviin alue- ja yhdyskuntarakenteen kuvauksiinsa tietointensiivisen talouden aikakaudella.

Vartiainen kaupunkiseutuja ja niiden verkottamista korostavasta mallista muodostui 1990-luvulla keskeinen hahmotelma, jonka avulla Suomen sisäistä rakennetta tarkasteltiin. Siitä tuli tärkeä

työkalu suomalaisen kaupunkipolitiikkaan ja sillä on yhä omat kannattajansa myös virkamieskunnassa ja poliitikkojen piirissä. Vartiaisen ideat kaupunkiseutujen Suomesta kuvaavat mielenkiintoisesti sitä, miten maantiede osallistui valtiomuutokseen 1990-luvun Suomessa. Toisaalta Vartiaisen toiminta kuvaa hyvin myös sitä, miten suuri merkitys yksittäisellä tieteellisellä keskustelulla, kirjoituskykyisellä, sosiaalisesti lahjakkaalla, yleisesti arvostetulla ja yhteiskunnallisesti suuntautuneella alamme professorilla voi olla valtion aluerakenteiden muokkauksessa.

Lopuksi

Edellä esittämäni huomiot maantieteen roolista Suomen valtion rakentumisessa ja muutoksessa ovat vain valikoituja esimerkkejä. Yhtä selvää on, että edellä kuvaamani 1990-luvun kehitys ei päättänyt kertomusta suomalaisen maantieteen ja valtion vuorovaikutuksesta ja yhteiskonstituutiosta. Esirippu ei ole suinkaan laskeutunut.

2000-luvun alun poliittinen konteksti on ollut maantieteelle monella tapaa suosiollinen. Se on tarjonnut maantieteilijöille myös valtiopolitiikan näkökulmasta relevantteja tutkimuskohteita. Viime vuosikymmenen kuluessa voimakkaasti edennyt politiikan ekologisoituminen on merkinnyt uusia mahdollisuuksia kytkeä ympäristöajattelu ja -analyysi alueelliseen suunnitteluun ja paikallis- sekä valtionhallintoon. Lisäksi 2000-luvun ensi vuosina vähittäin uuteen vaiheeseen edennyt ja usein ”globaaliksi” mielletty tietointensiivinen kapitalismi on tarjonnut maantieteilijöille oivan alustan kytkeytyä merkittäviin yhteiskuntapoliittisiin prosesseihin. Yhtä jalkaa edenneet politiikan ekologisoituminen ja suorastaan jonkinlaisen innovaatio- tai *start up*-valtion rakentamispyrkimykset korostavat kaupunkeja ja kaupunkitilan laatua valtioiden viimekätisinä menestystekijöinä. Näin politiikan ekologisoituminen ja ekonomisoituminen ovat avanneet uudenlaisen tarpeen myös yhteiskunnallisesti relevantille kaupunkimaantieteelliselle tutkimukselle.

Maantiede on yhä monin tavoin kiinnittynyt valtion aluekehittämisjärjestelmään. Monet maantieteen tutkimukset ja opinnäytteet käsittelevät aluekehityksen tai -suunnittelun teemoja. Maantieteestä valmistuneet työllistyvät yhä erinomaisesti valtionhallinnon eri tasoille. Maantieteilijät ovat tuttu näky eduskunnassa, ministeriöiden seminaareissa ja muissa julkisen vallan tapahtumissa. He osallistuvat keskusteluun valtiollisista kysymyksistä niin kansainvälisissä julkaisusarjoissa kuin suomalaisessa mediassakin. Ihmismaantieteen yhteiskuntatieteellistyminen on merkinnyt lisäksi sitä, että maantiede on erkaantunut valtioalueelta kerätyn

aineiston järjestäjän ja kartoittajan roolista ja ottanut aimo harppauksen kohden valtion olemuksen ja kehityksen monitieteistä analyysia.

Ihmismaantiede on 1990-luvulta lähtien pirstoutunut useiksi tutkimustavoiksi. Yhä tehdään maantieteen tutkimusta, joka voidaan mieltää eräänlaiseksi julkisen hallinnon tai laajemmin valtion aputieteeksi. Esimerkiksi paikkatietopohjaisella maantieteellisellä tutkimuksella saattaa olla jatkosakin jonkinlainen valtionhallinnon apulaisen rooli esimerkiksi julkisen palveluverkon tulevaa muotoa rakennettaessa. Mutta samaan aikaan tehdään kriittistä tutkimusta, joka kyseenalaistaa vallitsevat politiikkakäytännöt ja niitä kannattelevat maantieteelliset totuusrakenteet. Lopuksi on mainittava, että suomalaisissa maantieteen yksiköissä tehdään nykyään runsaasti tutkimusta, joka on oikeastaan kokonaan irtaantunut metodologisesta nationalismista, Suomi-keskeisyydestä ja jonka maali on lähes kokonaan kansainvälisessä tieteellisessä keskustelussa.

KIRJALLISUUS

- Ajo, R. (1948). *Valtakunnansuunnittelu: maamme hyvinvoinnin yhteiskunnallista, taloudellista ja teknillistä pohjaa*. 91 s. WSOY, Helsinki.
- Auer, R. (1941). Tuleva Suomi talusmaantieteellisenä kokonaisuutena. *Terra* 53: 4, 206–217.
- Granö, J. G. (1932). *Suomen maantieteelliset alueet*. 168 s. WSOY, Porvoo.
- Hustich, I. (1960). Suomen taloudellinen aluejako. *Terra* 72: 3, 115–133.
- Johnston, R. (2009). Geography and the social science tradition. *Teoksessa* Clifford, N. J., S. L. Holloway, S. P. Rice & G. Valentine (toim.), *Key concepts in geography*, 46–65. Sage, Los Angeles.
- Moisio, S. (2008). From enmity to rivalry? Notes on national identity politics in competition states. *Scottish Geographical Journal* 124, 78–95.
- Moisio, S. (2012). *Valtio, alue, politiikka*. 357 s. Vastapaino, Tampere.
- Moisio, S. (2018). *Geopolitics of the knowledge-based economy*. 192 s. Routledge, London.
- Moisio, S. & J. Luukkonen (2015). European spatial planning as governmentality: An inquiry into rationalities, techniques and manifestations. *Environment and Planning C* 33, 828–845.
- Paasi, A. (2017). Perttu Vartiainen In Memoriam. *Terra* 129: 2, 125–127.
- Siirilä, S. (1975). Aluetiede ja maantieteen toiminta-ajatus. *Terra* 87: 1, 26–28.
- Vartiainen, P. (1991). Hyvästit keskusverkkomallille? *Yhteiskuntasuunnittelu* 29: 4, 16–26.

- Vartiainen, P. (1995). *Kaupunkiverkko. Kuvausjärjestelmän kehittäminen kansallisiin ja kansainvälisiin tarpeisiin*. 62 s. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Vartiainen, P. (2006). Suomen kaupunkiverkon kehitys ja seutuistuminen: pikapiirtoja empirian, teorian ja politiikan vuorovaikutuskentästä. *Teoksessa* Kytö-

mäki, J. & S. Moisio (toim.): *Paikka, kaupunki, valtio*, 93–105. Kirja-Aurora, Turku.

SAMI MOISIO
*Geotieteiden ja maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*